

Motion till riksdagen

1989/90:Ju210

av Göran Ericsson (m)

Polisfrågor

Inledning

Polisen intar en central roll när det gäller ordningen och säkerheten i samhället. Allmänhetens behov av trygghet gör att förtroendet för en myndighet som polisen måste stå orubbat och vara mycket stort. Polisen står för rättvisa och rättssäkerhet. Polisen skall garantera varje människas rätt, oavsett ekonomisk eller social ställning, religion, politisk uppfattning eller hudfärg. Denna grundläggande sanning förtjänar att i detta sammanhang upprepas.

Under de senare åren har polisen fått vidkännas väsentligt minskade personalresurser, samtidigt som arbetsbördan och kraven på polisens verksamhet ökat. Andra myndigheter och organisationer har ökat sina behov av polisens insatser samt att antalet tillkommande lagar som krävt polisens övervakning ökat. I det uppkomna läget har polisen tvingats till hårda prioriteringar i sin verksamhet, vilket står i strid med den ovan redovisade målsättningen för polisverksamheten. Denna prioritering har fört med sig, att privata företag och privatpersoner både inom och utom polisen börjat intressera sig för traditionell polisiär verksamhet utifrån olika affärsidéer.

Samhället förändras fortlöpande. Polisen måste ständigt stå beredd att ompröva och utveckla sin roll. Liksom all annan offentlig verksamhet måste polisen finnas med i framkanten av utvecklingen för att kunna svara för den viktiga tjänande roll som samhället ålagt den. Men utvecklingen får aldrig gå så långt så att polisen måste börja uppge delar av sin verksamhet och lämna utrymme för företagsamhet på kommersiell bas inom ett område där kvalificerad polisiär kunskap erfordras.

Polisens organisation är uppbyggd med en central resursstyrning. Men verksamheten är till sin struktur decentraliserad och spridd på olika områden där det i gränstrakternas utkanter finns myndigheter och privata företag som gärna vill och försöker flytta fram sina positioner på polisens bekostnad.

De utomstående intressenterna har i regel stora resurser bakom sig, medan polisens gränsstyrkor saknar de erforderliga medlen. I en tid med minskande polisiära resurser är det särskilt angeläget att samhället klargör vilka arbetsuppgifter som kräver polisiär kompetens.

Frågan om polisrollen har därför blivit en viktig fråga för samhället och de rättsvårdande myndigheterna, den har också under en avsevärt längre tid internt varit en framträdande fråga.

Mot den bakgrunden är det nu tid att långsiktigt ställa de för den framtida polisverksamheten avgörande frågorna, frågor som måste besvaras av polisens uppdragsgivare och som handlar om kvalitet och kompetens inom en rad olika områden. Brottskommissionens arbete 1973 kartlade huvudsakligen bristfrågor och i mindre utsträckning svåra kvalitativa och kompetensavväganden. tiden och utvecklingen har nu framkallat behov av dessa svar.

Mot. 1989/90
Ju210

Hotbild – principfrågor

Staten skall genom rättsväsendet, polis, åklagare och domstolar förebygga, bekämpa och beivra brottslighet. Detta rättssystem syftar alltså till att skapa garantier från staten gentemot medborgarna för individers och företags säkerhet till liv och egendom, detta är den centrala grundsatsen. Men dessa mål har i många avseenden inte kunnat uppfyllas. Självklart måste förekomsten av en viss kriminalitet accepteras i ett öppet samhälle, men i den bortre änden av denna acceptans finns en gråzon där människornas grundläggande tillit till samhällets förmåga att genom sina institutioner försvara dem mot hot och övergrepp börjar luckras upp.

Vi är nu inne i denna gråzon, där medborgarnas tilltro till samhällets förmåga att skydda dem börjar naggas i kanten, vilket som jag beskrivit ovan lett till en betydande kommersiell säkerhetsmarknad inom vilken inte enbart seriösa företagare finner sin näring. Detta är den främsta hotbilden och som samtidigt utgör en principiell fråga. När samhället medverkat till en nerdragning av polisen, har då inte samhället ett avgörande intresse av vilka och på vilket sätt tomrummet efter polisen fylls? Detta är den första principfrågan som följer på hotbilden.

En ökande kriminalitet som det svenska samhället upplevt, har skapat ökade behov av säkerhetstjänster detta även om polisens resurser personellt varit intakta. Polisen har nu genom en avtagande personell resurs i allt större utsträckning tvingats lämna stora områden av sin verksamhet utan åtgärd och inom detta "vita" fält har en oplanerad företagsamhet börjat breda ut sig i skydds- och säkerhetssammanhang.

Polismännen och den befintliga utrustningen har också kommit att nötas ner allt hårdare inom ramen för allt knappare resurser. Detta har medfört, att kreativitet och nytänkande stagnerat samtidigt som kritiken och provocerande påhopp duggat allt tätare i takt med att polisen fått allt svårare att motsvara de av allmänheten ställda förväntningarna. I denna situation har polisen som statligt verk stått tämligen ensam. Få representanter från uppdragsgivaren har förklarat och försvarat den uppkomna situationen, möjligen har man genom tillsättandet av utredningar framprovocerade av media gjort situationen än värre som exempelvis "Högerextremistutredningen" i Stockholm vars produkt i sig synes tveksam från grundlagssynpunkt.

Polismän är medborgare och i hög grad privata människor. De har all rätt att i sin tur kräva skydd för sin integritet som yrkesmän och yrkesgrupp av sin uppdragsgivare. För Sverige är det lika viktigt att allmänheten har stor tilltro till sin polis som att det i landet finns en tilltro och vilja att försvara sig mot yttre fiender. När skyddet av en utsatt yrkesgrupp successivt avtar och uppdragsgivaren utreder skvaller tillkommen för att åsamka strategiska

myndigheter skada. då ges signaler som gör att polismän väljer att sluta i sitt yrke eller fly utsatta områden där de bäst behövs som storstadscentra.

Polismannens oväld får inte ifrågasättas. För att denna skall kunna upprätthållas krävs att brott av polismän snabbt utreds och att polismannen i avvaktan på utredning och dom omedelbart avstängs såvitt brottet är av allvarligare beskaffenhet. Polismannens utbildning som jag nedan återkommer till skall kvalitativt garantera medborgarna säkerhet i polismannes yrkesutövning.

Polismannen skall vara en av samhället legitimerad person liksom läkare, sjuksköterskor med flera yrkesgrupper. Bakgrunden är enkel, genom legitimation lämnas den garanti som ovan nämnts, att den legitimerade polismannen just besitter den kompetens och oväld som allmänheten har rätt att förvänta sig. Om legitimering av polismän återkommer jag nedan, i ett särskilt avsnitt.

Principfrågor

Resurstilldelningen

Resurstilldelningen har under rader av år under 1980-talet blivit allt knappare. Detta har medfört, att utrustningen slitits allt hårdare eller att adekvat utrustning helt enkelt inte funnits att tillgå. Inte sällan har polismän tvingats konstatera att brottslingen haft modernare och effektivare utrustning än polismannen själv.

Några konkreta fall finns att peka på som åskådliggör den effekt som resursbrist kan medföra.

Stockholm: På Fleminggatan öppnar en narkotikaspanare eld genom att hans bärbara radio är så undermålig, att den inte når kontakt med kollegor till spanaren som finns cirka 150 meter längre bort på gatan. Spanaren tror därför att han är ensam och det läge han befinner sig i blir då så allvarligt att han öppnar eld.

Östersund: Staden har under senare delen av 1980-talet översvämmats av narkotika. Situationen för narkotikaspanarna i staden har dock varit den att de inte haft medel för en leasingbil, de har tvingats köra med sina privata bilar som av narkotikaförsäljarna varit lika välkända som polisens ordinarie fordon.

Inte ens har spanarna haft tillgång till en kamera att dokumentera brott de kommit på. Resultatet har blivit en praktiskt taget öppen marknadsplats för narkotikaförsäljning.

Sundsvall: Som genom hög brottsaktivitet förbrukade sina medel för inköp av bensin. När polisdistriktet exempelvis skulle förstärka Ljusdals polisdistrikt under den så kallade Däckskuppen hade man egentligen inte bensin att köra tjänstebilarna till Ljusdal.

Resursknappheten leder således i många fall till förödande konsekvenser. Vi vet inte i dag hur många nya narkomaner som tillkommit i Östersund på grund av resursknapphet, men säkert finns ett antal föräldrar vars ungdomar börjat med narkotika genom att polisen saknat resurser att ingripa mot langare.

I Stockholm hade skottlossningen knappast kommit till stånd om radion fungerat. Resursknappheten medförde kroppsskada och en kolossal risk för omgivningen genom rikoschetterande kulor.

Generellt måste samhället tillföra de resurser som erfordras för att polisens verksamhet skall kunna bedrivas dels i full utsträckning och dels med den modernaste utrustningen. Det får inte vara så att människors liv riskeras eller föröds som i Östersund genom att resurser saknas. Detta är den andra principfrågan.

Kriminalpolitiken

Kriminalpolitiken har blivit allt mer fjärrad från allmänt rättstänkande. Den påfallande slappa attityden mot brottslingar har medfört att allmänheten undandrar sig att medverka som vittnen eller målsägare, därför att den allmänna uppfattningen är att samhället mer månar om gärningsmannen än om offret.

Någonstans mitt emellan står polisen som allt mer grips av vanmakt inför det som sker. Genom den tilltagande slappa hållningen ökar antalet brott, därför att riskerna att ertappas minskar och om man ertappas är straffen så låga att det sammantaget är en vinstgivande verksamhet att vara brottslig.

När polisresurserna sinar i takt med ökad brottslighet blir följden att staten köper tjänster hos andra myndigheter eller företag i stället för att satsa motsvarande medel på en förstärkning av polisen. Detta är den tredje principfrågan.

Ett ökat skydd för den allmänhet som uppträder som vittnen erfordras. Straffen för övergrepp i rättsak och mened bör skärpas för att inpränta det allvar som samhället ser på övergrepp mot parter och vittnens sanningsenlighet. Rättsstatens grundval vilar i hög grad på dessa två ben och här måste regeringen återkomma till riksdagen med förslag om skärpta påföljder.

Antalet brott mot dessa lagrum ökar, vilket indikerar att påföljderna nu är så låga att de framkallar brott. Eftersom regeringen inte aviserat proposition om straffskalorna under 1990, måste dessa brott brytas ut och bli föremål för snar hantering i riksdagen. Ett stärkande och uppstramande av processen är nödvändig. Internationell kriminalitet driver in över vårt lands gränser, liksom den uppträder på andra håll. Narkotikamål med miljardbelopp och med livstidsdomar i sikte och som risk, liksom terrorismmål med gärningsmän uppbäckade av organisationer bakom vilka stater står skyggar knappast inför menedsbrott där risken för vittnet kan bli någon månads fängelse eller att hota/skrämra vittnen till underkastelse, som om gärningen upptäcks förtjänar böter eller i värsta fall någon månads fängelse.

Det är påtagligt att mängden mål av detta slag ökar liksom stora och tunga eko-mål. Om Sveriges rättsprocess skall stå bi och klara även dessa påfrestningar är det oundgängligt att mycket kraftigt skärpa straffen för mened och övergrepp i rättsak. Gör vi inte det nu kan processerna i vårt land urarta till farsartade skådespel. Detta är den fjärde principfrågan.

Polisutbildningen

Mot. 1989/90

Ju210

Generellt sett, bör polismannen ha en hög juridisk kompetens. Den nuvarande polisutbildningen ger en sådan. Polisutbildningen bör dock ge en bred kompetens även inom andra områden exempelvis det sociala området.

Polismannen möter i sin vardag alla tänkbara problem som inte bara rör enskilda utan också stat och kommun. Polismannen skall enligt polislagen lämna allmänheten biträde i alla möjliga situationer och för detta omfattande och mångfasetterade uppdrag krävs en allsidig/mångsidig utbildning.

Grundutbildningen

Grundutbildningen skall leda till polismannakompetens. Det är viktigt att det i denna utbildning förutom den juridiska delen och den polisiära delen tillkopplas en social del som meddelar kunskaper utvalda ur socionomutbildningen, det är också viktigt, att denna utbildning meddelar kunskaper i psykiatrins elementa som gör polismannen skickad att förutom sin egen allmänna lämplighet för yrket också få en djupare beteendevetenskaplig grund.

Den högre utbildningen som leder fram till befattningar som inspektörer bör utvidgas när det gäller den juridiska delen. Bakgrunden härför är att inspektörer är arbetsledare och som har att lösa och göra bedömningar i de verkligt svåra fallen. Den högre utbildningen bör också innehålla kursavsnitt om företagsekonomi och nationalekonomi.

För kommissarieutbildningen krävs en komplett juris kandidat-examen inom ämnena straffrätt, processrätt offentlig rätt och familjerätt.

Specialutbildning

Det bör utredas om polismän kan erhålla tillträde till utbildning inom andra myndigheter och inom områden där de genom sin befattning behöver speciell utbildning. Som exempel kan nämnas kurser inom riksskatteverkets eller riksrevisionsverkets områden för polismän som utreder ekonomiska brott, kurser på socialhögskolan, juristutbildningen eller inom försvarshögskolan för polismän som i sin befattning behöver fördjupade kunskaper inom dessa områden.

Utbildningsnivå – befattning

Polisverksamheten är till sin struktur mycket speciell. Det är inte enbart utbildningens höjd och längd som är avgörande för en bra polisman. I lika hög grad som utbildning är viktig är erfarenheten av polisarbete på olika nivåer i organisationen av utomordentligt stort värde. En omfattande erfarenhetsram kan i många sammanhang vara till större gagn än själva utbildningen.

Mot den bakgrunden är det inte nödvändigtvis så, att befattningar inom polischefsområdet särskilt inte de operativa tjänsterna kräver en juris kandidatexamen. Chefer inom polisen bör väljas med utgångspunkt från kraven på en chef. I detta ligger en mängd krav, juridiska kunskaper är då endast

en av många faktorer. Andra viktiga faktorer är poliserfarenhet från olika områden, ledningsförmåga, taktisk förmåga samt förmåga att skapa goda relationer med såväl underlydande personal som chefer både inom polisen och utanför.

Således bör övervägas om lämpliga kommissarier kan avancera vidare till polischefskarriären och genom sin kommissariegrad erhålla tillträde till polischefsutbildningen varefter de kan komma ifråga för tjänster som intendent. Polischefen bör alltid ha juris kandidatexamen och fullgjord polischefsutbildning. Denna fråga bör prövas av regeringen och vederbörligt statligt organ.

Legitimering av polismän

I denna fråga har motioner väckts under några år, alla har avvisats av riksdagen, men frågan har enligt min mening en sådan tyngd att mycket talar för att den hör hemma i en större motion om polisfrågor.

Som inledningsvis nämnts är polismannens oväld av stor betydelse för rättstryggheten. Det kan dock inte undgås att polisväsendet liksom andra myndigheter och arbetsgivare av och till belastas med personer som är olämpliga för yrket. I skepnaden av polis kan olämpliga personer ställa till med stor skada innan den vedertagna avskiljningsprocessen malt färdigt.

Även om en polisman begår ett ordentligt brott i tjänsten och avstängs, är han dock likväl polisman och uppbär lön. Han kan privat fortsätta att agera som polisman med nuvarande legitimation, därför att denna endast talar om att vederbörande innehavare är anställd vid polisen.

En legitimering av polismannen kopplar legitimationen till tjänsten/befattningen. Om en polisman avstängs dras samtidigt hans legitimation in och han saknar befattning som polis och därmed även behörighet. Polismannen kan dock åtnjuta en grundlön fram till frågan om hans/hennes fortsatta anställning avgörs.

En legitimering av polismannen lämnar också garanti för att denne inte står under utredning för brott eller tjänstefel och har för yrket erforderlig utbildning och kompetens. Denna legitimering bör för uniformerad personal framgå av uniformen och för civilklädd personal av en särskild legitimation som endast är till för tjänstebruk.

Legitimering av polismän är i alla avseenden en viktig fråga för alla parter. Regeringen bör närmare utreda en sådan ordning och återkomma till riksdagen med förslag.

Civil personal i polisväsendet

I proposition 88/89:100 föreslog regeringen att polisen skulle tillföras administrativa tjänster som skulle avlasta polispersonal administrationsarbete och lösgöra denna för polisverksamhet. Denna satsning borde fullföljts under även innevarande budgetår.

Den civila personalen har en utomordentligt stor betydelse för effektiviseringen av polisverksamheten, en fortsatt satsning på civil ersättningspersonal måste därför göras. Inför innevarande budgetår bör ytterligare etthundra ad-

ministrativa tjänster tillsätts, varefter Rikspolisstyrelsen i sin årliga anslagsframställning skall ges uppdrag att genom rationaliseringar lämna förslag på behov av civil administrativ personal.

Mot. 1989/90
Ju210

En långsiktig polispolitik

Det socialdemokratiska regeringsinnehavet har på polisområdet förvisso ineburit överraskningar och svängningar. Den dramatiska nerdragningen av antalet intagningar till polishögskolan under åren 1982–1987/88 medförde – som den borgerliga oppositionen varnade för – synnerligen allvarliga konsekvenser för samhället i stort. Inte minst kom detta överraskande nog att först slå till mot storstadsområden, där polisstationsstängningar fick tillgripas i Stockholm sommaren 1989.

Att under innevarande budgetår anta 800 polisaspiranter visar entydigt att regeringen erkänner de misstag som gjorts under 80-talets första hälft. Den skada som den förda politiken medfört och kommer att medföra under de närmaste åren kan ännu inte riktigt överblickas. Men slutsatsen måste bli den, att antalet polismän knappast är lämpligt att använda som budgetreglerande faktor.

Såväl rikspolisstyrelsen som med polisen samverkande myndigheter är be-tjanta av att regeringen fastlägger en långsiktig polispolitik, innebärande noggranna analyser av behovssidan mot bakgrund av antalet anmälda brott, dess svårighetsgrad och antalet anmälda ordningsstörningar, vilka påvisar graden av övervakningsbehov.

I den årliga publikationen av Brottsförebyggande rådet "Brottsutvecklingen" ges många föredömliga analyser av brottsutvecklingen och detta dokument kan med fördel tjäna som underlag även för en framåtsyftande dimensionering av polisen. Redan i dag finns dock alarmerande exempel på hur knappheten på polismän kan slå ut i olika kommuner.

I Landskrona polisdistrikts ytterområde finns en ensampatrullerande polis som tvingas omhändertaga fyllerister och bråkstakar och ensam förpassa dessa till Landskrona. Knappast någon annan yrkesgrupp skulle ta den risken utan att tillkalla närmast skyddsombud för att stoppa verksamheten. Hon är förvisso inte ensam i sin situation och minimikravet i en långsiktig polispolitik är att avveckla alla former av ensampatrullering i andra fall än där denna sker i omedelbar närhet av polisstation och i tätorter.

I Stockholms stad vet vi genom BRÅ:s undersökningar att vart fjärde gatuvåldsbrott där offret och gärningsmannen inte känner varandra begås på en en kvadratkilometer stor yta. Om en ansvarsfull polispolitik bedrivits av regeringen redan 1982 hade många av dessa gatuvåldsbrott undvikits, genom att denna yta kan övervakas om man har tillgång till polismän som fyller polisdistriktets stat.

En långsiktig polispolitik krävs för att säkerställa allmänhetens behov av polis, men den krävs också för att avveckla riskfyllda ensampatrulleringar i oroliga områden. En långsiktig politik med en framförhållning på minst fem år underlättar polisstyrelsernas och polisledningarnas planeringar och åtaganden.

Som ovan anförts är polisverksamheten till skillnad från all annan verksamhet ytterst särpräglad. Den är inte planeringsbar eftersom arbetsuppgifterna inte kan planeras i tiden. Inom polisväsendet har en specialisering ägt rum under senare år inte minst påkallad av de många gånger komplicerade och svåra arbetsuppgifter som polisen dagligen står inför.

Narkotikaspaning är en speciell gren som kräver mångårig kännedom om utvecklingen, beteenden och transportvägar. En narkotikaspanare har också "informatörer" som bara förser honom eller henne med viktiga upplysningar – spanarna går inte mot den bakgrunden att ersätta. Den som är "informatör" till en narkotikaspanare riskerar inte sällan sitt eget liv och denne har liten förståelse för att arbetstidslagen inte tillåter informationer under vissa tider eftersom övertid inte kan debiteras hur som helst.

Även narkotikakurirer kör sina transporter frekvent utan hänsynstagande till den svenska arbetstidslagstiftningen. Detta skapar enorma bekymmer för befattningshavare som har att leda denna synnerligen grannlaga och viktiga verksamhet.

Riksdagen har under en följd av år godkänt satsningar från regeringen i olika budgetpropositioner på kampen mot narkotikan. Emellertid har satsningarna i verkligheten vid flertalet tillfällen uteblivit genom att narkotikaspanare redan i början av året utnyttjat merparten av sin övertidskvot. Eftersom narkotikaspanare inte är ersättningsbara har narkotikapartier fått gå in i landet och nå sina mål med polisens vetskap, eftersom ytterligare övertidsuttag inte gått att ta ut.

Paradoxalt nog har en hel del narkotikaförsäljare omedvetet haft arbetstidslagstiftningen att tacka för att de klarat sig från att gripas. Denna ordning är exempellös i ett civilsamhälle. Polismän skall naturligtvis liksom all annan personal skyddas av arbetstidslagarna. Omkring denna princip torde knappast någon delad mening råda. Men om man som polisman söker sig till en specialavdelning, medveten om att denna avdelning arbetar med fall som kan ta i anspråk lång tid och som måste avslutas så är detta en aktiv medveten handling hos respektive befattningshavare.

Specialtjänster som denna söker polismän i inspektörsskiktet, de har en lång polismanserfarenhet och väljer själva denna speciella form av polisverksamhet. Inte alla som söker stannar kvar eftersom verksamheten dels är krävande såväl psykiskt som fysiskt, dels alls inte utan risker. För att inte arbetstidslagstiftningen skall medverka i narkotikatraffiken skulle ett högre tak kunna sättas för befattningshavare i denna verksamhet.

Arbetsgivaren kan söka dispens under återopande av nödläge, det torde knappast kunna återopas när man överskrider övertidstaket i den vanliga tjänsten. Ett rimligt förslag är att poliser verksamma inom narkotikarotlar skall ha ett övertidstak per år på 600 timmar och ingen månatlig begränsning.

Hemställen

Med hänvisning till det anförda hemställs

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i mo-

tionen anförts om behovet av en ökad satsning på polisen från resurssynpunkt.

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en ökad kontroll av den marknad av bevakningsföretag och företag som marknadsför larm och annan säkerhetsutrustning.

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en fördjupad polisutbildning på olika nivåer,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet att i polischefskarriären även rekrytera lämpliga polismän i kommissariegraden,

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om legitimering av polismän,

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av en långsiktig polispolitik,

7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en särskild regel för övertidsuttag för personal vid polisens narkotikarotlar.

Mot. 1989/90
Ju210

Stockholm den 19 januari 1990

Göran Ericsson (m)